

EPSILON

11

+ΕΙΔΙΚΟ ΕΝΘΕΤΟ
«ΔΕΛΤΙΟΝ»
ΑΝΩΝΥΜΩΝ
ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ
& ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ-
ΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Γήρανση και υπογεννητικότητα απειλούν κοινωνία και οικονομία

Συναγερμός για τις επιπτώσεις του
Δημογραφικού – Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης

«Παράθυρο» για επαναφορά των Σ.Σ.Ε. και του κατώτατου μισθού στους κοινωνικούς εταίρους – Προς κατάργηση το τεκμαρτό ημερομίσθιο στον επισιτισμό

ΑΔΩΝΙΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ
Υπουργός Εργασίας και
Κοινωνικής Ασφάλισης

ΑΡΘΡΟ | Πρώτος Ισολογισμός Ανοίγματος Μετατροπής βιβλίων από απλογραφία σε διπλογραφία

ΣΩΤΗΡΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ, A' Class Accountant, Lead Instructor of Accounting & Founder of SotEle Accounting Office

ΑΡΘΡΟ | Οι βασικές ρυθμίσεις του νέου εργασιακού νόμου Ν.5053/2023

ΠΕΤΡΟΣ Γ. ΡΑΠΑΝΑΚΗΣ, Σύμβουλος επιχειρήσεων σε θέματα εργατικής νομοθεσίας και ανθρώπινου δυναμικού

Γήρανση και υπογεννητικότητα απειλούν κοινωνία και οικονομία

Συναγερμός για τις επιπτώσεις του Δημογραφικού – Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης

Η «ωρολογιακή βόμβα» του Δημογραφικού προβλήματος έχει ενεργοποιηθεί και συνιστά απειλή για την ίδια την ύπαρξη της χώρας μας. Ο συνδυασμός της όλο και μεγαλύτερης μείωσης των γεννήσεων με την συνεχή γήρανση του πληθυσμού, υποσκάπτει την αναπτυξιακή πορεία της οικονομίας και τις προοπτικές ανάπτυξης της κοινωνίας μετά την οικονομική κρίση. Μόνο την τελευταία πενταετία ο πληθυσμός της Ελλάδας μειώθηκε κατά 150.000 άτομα. Η αγορά εργασίας και το ασφαλιστικό σύστημα βιώνουν ήδη τις επιπτώσεις των ραγδαίων αλλαγών στην αναλογία εργαζόμενων/συνταξιούχων και οι προβολές των σημερινών δεδομένων στο προσεχές μέλλον είναι εξαιρετικά ανησυχητικές. Τα τελευταία στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και της Eurostat σήμαναν συναγερμό σε κυβέρνηση και κόμματα, καθώς και στους ειδικούς επιστήμονες.

Η Υπουργός Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας κυρία Σοφία Ζαχαράκη τονίζει: «Η Κυβέρνησή μας έχει αντιληφθεί την κρισιμότητα του προβλήματος. Για τον λόγο αυτό και ο ίδιος ο Πρωθυπουργός αποφάσισε την ίδρυση του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας θέτοντας ως διακριτή αρμοδιότητα την αντιμετώπιση του δημογραφικού ζητήματος υπό την σκεπή της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής και Στεγαστικής Πολιτικής. Κεντρικό ρόλο στην πολιτική που υλοποιούμε για την αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού, θα διαδραματίσει το Εθνικό Σχέδιο Δράσης, με την ενεργή συμμετοχή όλων των κομμάτων, της Κοινωνίας των Πολιτών και των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης. Το Σχέδιο Δράσης, που θα παραδώσουμε στον Πρωθυπουργό το πρώτο τετράμηνο του 2024 βασίζεται σε πέντε πυλώνες».

Μία από τις σοβαρές πτυχές του Δημογραφικού είναι οι χωρικές διαφοροποιήσεις, όπως επισημαίνει ο κύριος **Παύλος Μπαλτάς, Δρ. Δημογραφίας και Ερευνητής στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών**. «Ο συνδυασμός της μειωμένης γονιμότητας με την συνεχιζόμενη τάση πληθυσμιακών μετακινήσεων από τις περιοχές της υπαίθρου στα αστικά κέντρα, κάνει το πρόβλημα της απο-πληθυσμιοποίησης (ερήμωσης) ορισμένων περιοχών πολύ εντονότερο, επιταχύνοντας στις περιοχές αυτές την διαδικασία της δημογραφικής γήρανσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την έντονη διαφοροποίηση της έντασης της γήρανσης από περιοχή σε περιοχή» σημειώνει.

Προφανείς είναι οι επιπτώσεις του Δημογραφικού στο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης, οι οποίες πάντως συναρτώνται άμεσα από την γενικότερη πορεία της οικονομίας, όπως αναλύουν στην Έρευνά τους οι **κ.κ. Σάββας Ρομπόλης Ομότ.Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου και Βασίλης Μπέτσος Δρ. Παντείου Πανεπιστημίου**: «Η απώλεια στα έσοδα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης εκτιμάται ότι θα είναι της τάξης των 62 δις ευρώ σε βάθος 50 ετών, αφού τα ετήσια έσοδα από εισφορές για κοινωνική ασφάλιση, θα μειωθούν από τα 14,5 δις το 2021, στα 11,2 δις ευρώ το 2070» αναφέρουν, αλλά προσθέτουν πως η απώλεια αυτή των εσόδων «μπορεί να αντισταθμιστεί σχεδόν στο σύνολό της, εάν ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του Α.Ε.Π. είναι 1,4% για την περίοδο 2022 – 2070, η ανεργία μειωθεί κάτω από το 10% μέχρι το 2025, σταθεροποιηθεί στο 7% μέχρι το 2030 και παραμείνει σε αυτό το επίπεδο μέχρι το 2070».

Σημαντικές είναι οι προκλήσεις που αναδεικνύονται για τις Περιφέρειες και τους Δήμους σε όλη τη χώρα, σύμφωνα με τον κύριο **Γκέκα Ράλλη, Δρ. Οικονομικών Τοπικής Αυτοδιοίκησης**: «Στον τομέα των δαπανών των Ο.Τ.Α. η συρρίκνωση και γήρανση του πληθυσμού θέτουν σημαντικές οικονομικές προκλήσεις για τις τοπικές αρχές, αυξάνοντας τη ζήτηση για παροχή υπηρεσιών φροντίδας, υγειονομικής περίθαλψης, κοινωνικής συνοχής, υποστήριξης σε ηλικιωμένους και σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Αυτό καθιστά αναγκαίες τις νέες προσεγγίσεις, όσον αφορά στα τοπικά δημόσια οικονομικά. Θα πρέπει να υιοθετηθεί μια πιο αποτελεσματική διαχείριση των τοπικών περιουσιακών στοιχείων», υπογραμμίζει.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΧΟΥΛΑΚΗΣ | ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ

Δημογραφικό: Μια εθνική πρόκληση που δεν μπορεί να περιμένει**ΣΟΦΙΑ ΖΑΧΑΡΑΚΗ**, Υπουργός Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας

Στην καθημερινή ατζέντα βλέπουμε να κάνει την εμφάνισή του, ολοένα και σε πιο έντονο βαθμό το δημογραφικό ζήτημα. Από άρθρα, ειδήσεις και διαδικτυακές τοποθετήσεις, μέχρι κορυφαίες εκδηλώσεις, όπως το Συνέδριο για το Δημογραφικό που διοργανώθηκε για δεύτερη συνεχόμενη χρο-

νιά, όλα συνηγορούν στην καθημερινή εμφάνιση του δημογραφικού στον δημόσιο διάλογο.

Βεβαίως, δεν έγινε κατανοπή η σοβαρότητα της διάστασης του προβλήματος εν μια νυκτί. Οι πτωτικές δημογραφικές τάσεις είναι ορατές και αποτυπώνονται εδώ και τέσσερις δεκαετίες. Τα πρόσφατα στατιστικά της ΕΛΣΤΑΤ δεν εξέπληξαν όσους παρακολουθούν στενά το ζήτημα, απλά επιβεβαίωσαν ότι δεν υπάρχει περιθώριο για περισσότερη αδράνεια. Βλέπουμε να καταγράφεται μείωση του πληθυσμού κατά 450.000 άτομα. Οι γεννήσεις έχουν μειωθεί κατά 10,6%, σε αντίθεση με τους θανάτους που αυξάνονται περισσότερο. Ένα ακόμα σημαντικό στατιστικό στοιχείο, που αξίζει να εστιάσει κανείς, είναι ότι οι γυναίκες ηλικίας 20-40 ετών στην Ελλάδα, δηλαδή οι γυναίκες που μπορούν να αποκτήσουν παιδιά είναι 150.000 λιγότερες. Το γεγονός ότι το φαινόμενο αυτό εν γένει συμβαίνει στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες δεν πρέπει να αποτελεί άλλοθι.

Η Κυβέρνησή μας έχει αντιληφθεί την κρισιμότητα του προβλήματος. Για τον λόγο αυτό, και ο ίδιος ο Πρωθυπουργός αποφάσισε την ίδρυση του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, θέτοντας ως διακριτή αρμοδιότητα την αντιμετώπιση του δημογραφικού ζητήματος υπό την σκεπή της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής και Στεγαστικής Πολιτικής. Κεντρικό ρόλο στην πολιτική που υλοποιούμε για την αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού θα διαδραματίσει το Εθνικό Σχέδιο Δράσης, με την ενεργή συμμετοχή όλων των κομμάτων, της Κοινωνίας των Πολιτών και των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης. Το Σχέδιο Δράσης που θα παραδώσουμε στον Πρωθυπουργό το πρώτο τετράμηνο του 2024 βασίζεται σε πέντε πυλώνες.

Αρχικά, σημαίνουσα θέση κατέχει η στήριξη της οικογένειας, δρομολογώντας πολιτικές που εμπειρεύουν την εξισορρόπηση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και την ενθάρρυνση της απόκτησης παιδιών. Συνεχίζουμε την προσπάθειά μας για να βελτιώσουμε την πρόσβαση στους βρεφονηπιακούς σταθμούς και στα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης. Πρόκειται να αυξήσουμε τον προϋπολογισμό κατά 15 εκατομμύρια ευρώ, ώστε να διευρύνουμε τον αριθμό των vouchers, για να δώσουμε την ευκαιρία πρόσβασης σε ακόμα περισσότερες οικογένειες. Είναι αυτονόητο, επίσης, ότι θα δράσουμε συντονισμένα και στην αντιμετώπιση της υπογεννητικότητας, όπου σε συνεργασία και με το Υπουργείο Υγείας θα εστιάσουμε στο κομμάτι της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, στηρίζοντας έμπρακτα πολλές οικογένειες που αναζητούν εναλλακτικούς τρόπους να αποκτήσουν παιδί.

Οφείλουμε να κερδίσουμε το στοίχημα του brain gain. Την τελευταία δεκαετία η χώρα μας έχασε περίπου 580.000 νέους ανθρώπους, που έφυγαν εξαιτίας της απώλειας προοπτικής προσωπικής ανέλιξης

Ένα ξεχωριστό κεφάλαιο κατέχει η βελτίωση των εργασιακών συνθηκών. Οφείλουμε να αξιοποιήσουμε τα πολύ σημαντικά επιτεύγματά μας στην αύξηση της πρόσβασης των γυναικών στην εργασία. Είναι σπουδαίο ότι, η χώρα μας κέρδισε τρεις θέσεις στον Δείκτη Ισότητας των Φύλων του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων (EIGE) κατά 4,6 μονάδες, σημειώνοντας την πιο μεγάλη βελτίωση. Προχωράμε με την υλοποίηση περισσότερων μέτρων, όπως είναι η διεύρυνση της άδειας μητρότητας στις ελεύθερες επαγγελματίες και στις αγρότισσες στους 9 μήνες, με ένα μέρος της άδειας να μεταφέρεται και στον πατέρα. Θα βελτιώσουμε, επίσης, τη λειτουργικότητα του προγράμματος «Νταντάδες της γειτονιάς», ώστε να καταστεί ένας πολύτιμος σύμμαχος για τις νέες οικογένειες.

Πολύ κομβικό είναι το πρότζεκτ της διαχείρισης της γήρανσης. Η κοινωνία μας απαρτίζεται από ανθρώπους τρίτης ηλικίας που κρύβουν μεγάλη εμπειρία και πολύ ενθουσιασμό για ζωή και οφείλουμε να μην τους αφήσουμε πίσω. Ιδιαίτερα, στοχεύουμε σε ένα νέο μοντέλο κοινωνίας που νοιάζεται και φροντίζει τους ηλικιωμένους, δίνοντας έμφαση στη συνεργασία μεταξύ των γενεών, στη δημιουργία καλών μονάδων φροντίδας και στην προώθηση της ενεργού γήρανσης, με την εμπλοκή των ηλικιωμένων που το επιθυμούν στην εργασία.

Πολλοί νέοι άνθρωποι διστάζουν να ξεκινήσουν τη δική τους οικογένεια, λόγω της αδυναμίας τους να βρουν οικονομική στέγη

Στον αντίποδα, οφείλουμε να κερδίσουμε το στοίχημα του brain gain. Την τελευταία δεκαετία η χώρα μας έχασε περίπου 580.000 νέους ανθρώπους, που έφυγαν εξαιτίας της απώλειας προοπτικής προσωπικής ανέλιξης. Με την αναβάθμιση της επενδυτικής βαθμίδας της χώρας, καθώς και με καίρια μέτρα, όπως η αύξηση του κατώτατου μισθού, έχουμε κατορθώσει να βελτιώσουμε την τάση επιστροφής, υπάρχουν στον ορίζοντα, ωστόσο, πολλά περιθώρια βελτίωσης. Και θα τα καταφέρουμε, δημιουργώντας μια ισχυρή και αξιόπιστη χώρα, που προσελκύει επενδύσεις.

Μεγάλη ώθηση στην αντιμετώπιση του προβλήματος θα δώσει και η στεγαστική μας πολιτική. Πολλοί νέοι άνθρωποι διστάζουν να ξεκινήσουν τη δική τους οικογένεια, λόγω της αδυναμίας τους να βρουν οικονομική στέγη. Είναι πολύ σημαντική η ασφάλεια που δημιουργείται στους νέους ανθρώπους όταν η Πολιτεία τους στηρίζει στην πράξη, παρέχοντάς τους στεγαστική κάλυψη κόντρα σε δύσκολες συνθήκες. Το πρόγραμμα «Σπίτι μου» ήδη έχει ανοίξει τον δρόμο στην στεγαστική κάλυψη των νέων 25-39 ετών. Ένα πρόγραμμα, του οποίου διπλασιάσαμε τον προϋπολογισμό στο 1 δις ευρώ και διευρύνουμε τα κριτήρια των διαμερισμάτων με ειδικές διατάξεις, ώστε να αυξήσουμε τα επιλέξιμα σπίτια και ήδη μέσα σε εξαιρετικά σύντομο χρονικό διάστημα έχουν εκταμιευτεί 850 δάνεια. Συνεχίζουμε δυναμικά στον στόχο αυτό, έχοντας στα σκαριά νέα προγράμματα για την ανακαίνιση σπιτιών, με σκοπό να αυξήσουμε τις επιλογές των νέων ανθρώπων για τη στέγασή τους.

Στοχεύουμε, επίσης, στην ευρύτερη διασφάλιση της ποιότητας ζωής, εστιάζοντας ιδιαίτερα στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη, σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση α' και β' βαθμού, ιδιαίτερα σε μέρη όπου υπάρχουν ειδικές δημογραφικές ανάγκες και συναντάται το φαινόμενο της ερημοποίησης. Επενδύουμε στην περιφερειακή διάσταση της ανάπτυξης, με δράσεις υπέρ της προσέλκυσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε επαρχιακές περιοχές, καλλιεργώντας στη νέα γενιά την κουλτούρα της αποκέντρωσης.

Είναι σαφές ότι, το δημογραφικό ζήτημα έχει πολλές παραμέτρους και η επίλυσή του δεν επιτυγχάνεται από τη μια μέρα στην άλλη. Είναι μια πρόκληση επείγουσα και χρειάζεται μια Πολιτεία που θα την αντιμετωπίσει υπεύθυνα. Η δική μας Κυβέρνηση έχει βάλει απόλυτα συνειδητά το πρόβλημα σε τροχιά. Είναι στο χέρι όλων μας σε οριζόντιο, αλλά και τοπικό επίπεδο να ενώσουμε δυνάμεις, να αλλάξουμε το δημογραφικό προφίλ της χώρας μας και να δώσουμε αυτήν την εθνική μάχη.

Δημογραφική Αλλαγή και Χωρικός Σχεδιασμός: Η ανάγκη για ένα σχέδιο χωρικής προσαρμογής στην Δημογραφική Αλλαγή

ΠΑΥΛΟΣ ΜΠΑΛΤΑΣ, Δρ. Δημογραφίας, Ερευνητής Γ', Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε.)

Γενικά

Η Δημογραφική Αλλαγή, αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης, έχει σχεδόν ολοκληρωθεί σε ένα μεγάλο μέρος των ανεπτυγμένων χωρών. Τα τελευταία 200 χρόνια ζήσαμε αυτό που περιγράφεται στην θεωρία ως Δημογραφική Μετάβαση, δηλαδή περάσαμε από κοινωνίες με υψηλή

γονιμότητα και υψηλή θνησιμότητα, σε κοινωνίες χαμηλής γονιμότητας και χαμηλής θνησιμότητας. Η οικονομική ανάπτυξη, που εκφράστηκε μέσω της αύξησης του βιοτικού επιπέδου, είχε ως αποτέλεσμα την επιμήκυνση του μέσου όρου ζωής (αύξησης του προσδόκιμου ζωής), αλλά και ταυτόχρονα τον έλεγχο των γεννήσεων. Οι αλλαγές αυτές συνέβησαν στο σύνολο των χωρών της Ευρώπης και εκφράστηκαν μέσω της αύξησης του ποσοστού των ατόμων άνω των 65 ετών στο σύνολο του πληθυσμού και την ταυτόχρονη μείωση του δείκτη γονιμότητας, αρκετά κάτω από τα 2,1 παιδιά/γυναίκα, τιμή η οποία εξασφαλίζει το σταθερό μέγεθος ενός πληθυσμού εν απουσία μετανάστευσης.

Η Ελλάδα, για πρώτη φορά στην μεταπολεμική της ιστορία, από το 2010 και μετά γνωρίζει σταθερή μείωση του πληθυσμού της από έτος σε έτος. Ο πληθυσμός ανάμεσα στην απογραφή του 2011 και την απογραφή του 2021 γνώρισε μείωση κατά 3,1% με μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής -0,3%, καθώς μειώθηκε κατά 333.799 άτομα (από 10.816.286 σε 10.482.487). Η μείωση της τελευταίας δεκαετίας ήταν το αποτέλεσμα τόσο του αρνητικού φυσικού ισοζυγίου, δηλαδή της διαφοράς των γεννήσεων από τους θανάτους, αλλά όσο και από το αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο, καθώς οι έξοδοι/αναχωρήσεις από την χώρα ήταν περισσότερες από τις εισόδους/αφίξεις σε αυτήν. Ιδιαίτερο ρόλο στο τελευταίο έπαιξε η οικονομική κρίση, η οποία οδήγησε στην αναχώρηση ενός μέρους του πληθυσμού, ιδιαίτερα από νέους και νέες μεταξύ 25-35 ετών, κατάρτισμένους και με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

Αυτό που διαφοροποιεί την Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. είναι ότι, οι δημογραφικοί της δείκτες σε ότι αφορά την γονιμότητα και την γήρανση λαμβάνουν τις μικρότερες και μεγαλύτερες τιμές αντίστοιχα.

Η Ελλάδα καταγράφει έναν από τους χαμηλότερους (όχι τον χαμηλότερο) συγχρονικούς δείκτες γονιμότητας (παιδιά/γυναίκα) και ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών (τον υψηλότερο δείκτη γονιμότητας τον καταγράφει η Γαλλία και είναι τα 1,8 παιδιά ανά γυναίκα). Ο δείκτης γονιμότητας στην Ελλάδα βρίσκεται στο 1,4 παιδιά/γυναίκα και είναι από τους χαμηλότερους, μαζί με αυτούς της Ισπανίας και της Ιταλίας, όπου είναι αντίστοιχα 1,2 και 1,3 παιδιά/γυναίκα.

Αντίστοιχα, σε ότι αφορά την γήρανση η χαμηλή επί σειρά ετών και πλέον παγιωμένη σε χαμηλά επίπεδα γονιμότητα σε συνδυασμό με την αύξηση του προσδόκιμου ζωής, οδήγησε στην αύξηση του ποσοστού των ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών στον γενικό πληθυσμό. Η Ελλάδα (22,7%) μαζί με την Ιταλία (23,8%) είναι οι χώρες με το υψηλότερο ποσοστό ηλικιωμένων στην Ε.Ε.. Αυτό που διαφοροποιεί την Ελλάδα σε σχέση με τις χώρες της βόρειας και κεντρικής Ευρώπης είναι ότι, ο πληθυσμός της, την τελευταία δεκαετία, μειώνεται. Αυτό συμβαίνει καθώς οι χώρες αυτές καλύπτουν το αρνητικό φυσικό τους ισοζύγιο με το μεταναστευτικό τους πλεόνασμα. Η προοπτική του πληθυσμού της Ελλάδας, με βάση τις τελευταίες πληθυσμιακές προβολές της EUROSTAT, είναι ότι ο πληθυσμός της Ελλάδας με μια λίγο αυξημένη γονιμότητα (της τάξης του 1,6 παιδιά/γυναίκα) και ένα μεταναστευτικό ισοζύγιο

Η Ελλάδα (22,7%) μαζί με την Ιταλία (23,8%) είναι οι χώρες με το υψηλότερο ποσοστό ηλικιωμένων στην Ε.Ε.. Αυτό που διαφοροποιεί την Ελλάδα σε σχέση με τις χώρες της βόρειας και κεντρικής Ευρώπης είναι ότι, ο πληθυσμός της, την τελευταία δεκαετία, μειώνεται

μηδενικό ή ελαφρά θετικό, το 2050 θα είναι 9,0 εκ. άτομα και το 2100 (αν συνεχιστούν οι τάσεις αυτές) 7,5 εκ..

Ενώ το σημαντικότερο είναι ότι, από το 2050 το 1/3 του πληθυσμού θα αποτελείται από ηλικιωμένα άτομα άνω των 65 ετών. Οι οικονομικές απαιτήσεις που θα προκύψουν στο μέλλον θα αφορούν από τη μια την έντονη ανάγκη επενδύσεων στις υποδομές υγείας (αύξηση των πιέσεων στο σύστημα υγείας, την υγειονομική περίθαλψη και τις κοινωνικές υπηρεσίες της χώρας) και από την άλλη την συρρίκνωση του εργατικού δυναμικού, με ότι επιπτώσεις έχει αυτό τόσο στην παραγωγικότητα, όσο και στην παροχή των συντάξεων. Το συρρικνωμένο εργατικό δυναμικό δημιουργεί έντονες πιέσεις στο ασφαλιστικό σύστημα. Παράδειγμα, στο παρελθόν αναλογούσαν 4 εργαζόμενοι ανά 1 συνταξιούχο, πλέον ο λόγος αυτός είναι στο 1,7 εργαζόμενοι ανά 1 συνταξιούχο.

Χωρικές Διαφοροποιήσεις

Η δημογραφική αλλαγή δε συμβαίνει με την ίδια ένταση στο σύνολο της χώρας. Οι εθνικοί μέσοι όροι αποκρύπτουν έντονες διαφοροποιήσεις σε περιφερειακό επίπεδο. Παράδειγμα, στον **Χάρτη 1** βλέπουμε τον Μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής (%) του πληθυσμού ανά Περιφερειακή Ενότητα ανάμεσα στις απογραφές του 2011 και 2021. Παρατηρούμε ότι, ο εθνικός μέσος όρος -0,3% δεν επιβεβαιώνεται/εκφράζει αυτό που συμβαίνει στις 74 Περιφερειακές ενότητες της χώρας. Συγκεκριμένα, 40 από τις 74 Περιφερειακές Ενότητες καταγράφουν μεγαλύτερη σχετική μείωση από τον εθνικό μέσο όρο, δηλαδή υψηλότερο Μ.Ε.Ρ.Μ., συγκεκριμένα οι Π.Ε. Γρεβενών, Σερρών, Ευρυτανίας και Φθιώτιδας με τιμές -1,8%, -1,5%, -1,4% και -1,4% αντίστοιχα. Υπάρχουν 15 Π.Ε. που ακολουθούν την εθνική τάση μείωσης, αλλά με μικρότερη ένταση, όπως π.χ. η Π.Ε. Θεσσαλονίκης με Μ.Ε.Ρ.Μ. -0,16%. Τέλος, αυτό που αποκρύπτει τελείως ο εθνικός μέσος όρος είναι ότι υπάρχουν 19 Π.Ε. όπου έχουν εντελώς αντίθετη τάση από τον εθνικό μ.ο., καθώς γνώρισαν αύξηση του Μ.Ε.Ρ.Μ. τους ανάμεσα στις δύο απογραφές, ενδεικτικά αυτές είναι οι Π.Ε. Ανατολικής Αττικής (+0,3%), Δυτικής Αττικής (+0,3%), Βόρειου Τομέα Αθηνών (+0,15%), καθώς και η πλειοψηφία των νησιών των Κυκλάδων και των Δωδεκανήσων.

Ο συνδυασμός της μειωμένης γονιμότητας με την συνεχιζόμενη τάση πληθυσμιακών μετακινήσεων από τις περιοχές της υπαίθρου στα αστικά κέντρα, κάνει το πρόβλημα της απο-πληθυσμιοποίησης (ερήμωσης) ορισμένων περιοχών πολύ εντονότερο, επιταχύνοντας στις περιοχές αυτές την διαδικασία της δημογραφικής γήρανσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την έντονη

διαφοροποίηση της έντασης της γήρανσης από περιοχή σε περιοχή. Στον πίνακα 1 έχουμε τη διάμεσο ηλικίας του πληθυσμού στις 10 χωρικές ενότητες της χώρας με την υψηλότερη (δηλαδή πολύ γερασμένες) και την χαμηλότερη (σχετικά πιο νεανικός). Η διάμεσος ηλικίας για το σύνολο της χώρας (εθνικός μέσος όρος) το 2022 είναι τα 46,1 έτη. Στον Πίνακα 1 παρατηρούμε ότι υπάρχουν περιοχές στην Ελλάδα (που ήδη όπως προαναφέραμε καταγραφεί από τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων άνω των 65 στην Ευρώπη), που καταγράφουν ενδιάμεσο ηλικίας κατά πολύ μεγαλύτερη του εθνικού μ.ο., όπως η Ευρυτανία, η Φωκίδα, η Σέρρες κ.ο.κ.. Αντίστοιχα, υπάρχουν περιοχές, κυρίως νησιωτικές, όπου η διάμεσος ηλικίας του πληθυσμού είναι χαμηλότερη του εθνικού μέσου όρου, όπως η Δυτική Αττική και μια σειρά νησιωτικών περιοχών.

Οι χωρικές επιπτώσεις της δημογραφικής αλλαγής

Οι βασικές χωρικές επιπτώσεις και πολιτικές θα πρέπει να ασχοληθούν με τα εξής θέματα:

α) Αποπληθυσμιοποίηση της υπαίθρου: Περιοχές της υπαίθρου (αγροτικές, ορεινές κ.ο.κ.) βιώνουν ερήμωση, καθώς οι νεότεροι άνθρωποι μεταναστεύουν στις πόλεις. Αυτό έχει επιπτώσεις στη βιωσιμότητα των αγροτικών κοινοτήτων, επηρεάζοντας τις τοπικές υπηρεσίες, τις επιχειρήσεις και τις υποδομές.

β) Αγορά Κατοικίας - Στεγαστικές ανάγκες: Οι δημογραφικές αλλαγές, όπως το μέγεθος της οικογένειας, η σύνθεση των νοικοκυριών (αύξηση ηλικιωμένων ατόμων, μονομελή νοικοκυριά) και τα επίπεδα εισοδήματος επηρεάζουν τη ζήτηση στέγασης. Είναι απαραίτητη η ανάπτυξη πολιτικών στέγασης που να αντιμετωπίζουν τη ζήτηση για διάφορους τύπους και μεγέθους κατοικιών που ανταποκρίνονται στις νέες δημογραφικές ανάγκες.

γ) Υποδομές: Οι δημογραφικές αλλαγές επηρεάζουν τη ζήτηση για υποδομές, συμπεριλαμβανομένων των δικτύων μεταφορών, των σχολείων, των εγκαταστάσεων υγειονομικής περίθαλψης και των δημόσιων υπηρεσιών. Διασφάλιση ότι, οι κοινωνικές υπηρεσίες και τα συστήματα υποστήριξης, όπως η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση και η κοινωνική πρόνοια, είναι προσβάσιμες και επαρκείς για τις μεταβαλλόμενες ανάγκες του πληθυσμού, ιδίως σε περιοχές με γηράσκοντα πληθυσμό. Ανάπτυξη των νέων υποδομών, συμπεριλαμβανομένων των δικτύων μεταφορών και των σχολείων, ενώ κρίσιμη κρίνεται η χωροθέτηση των υποδομών και εγκαταστάσεων υγειονομικής περίθαλψης (νοσοκομεία, κέντρα υγείας και ιδρύματα μακροχρόνιας φροντίδας για την τρίτη ηλικία), ώστε να διασφαλίζεται ότι οι υπηρεσίες θα είναι προσβάσιμες σε όλους, ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής.

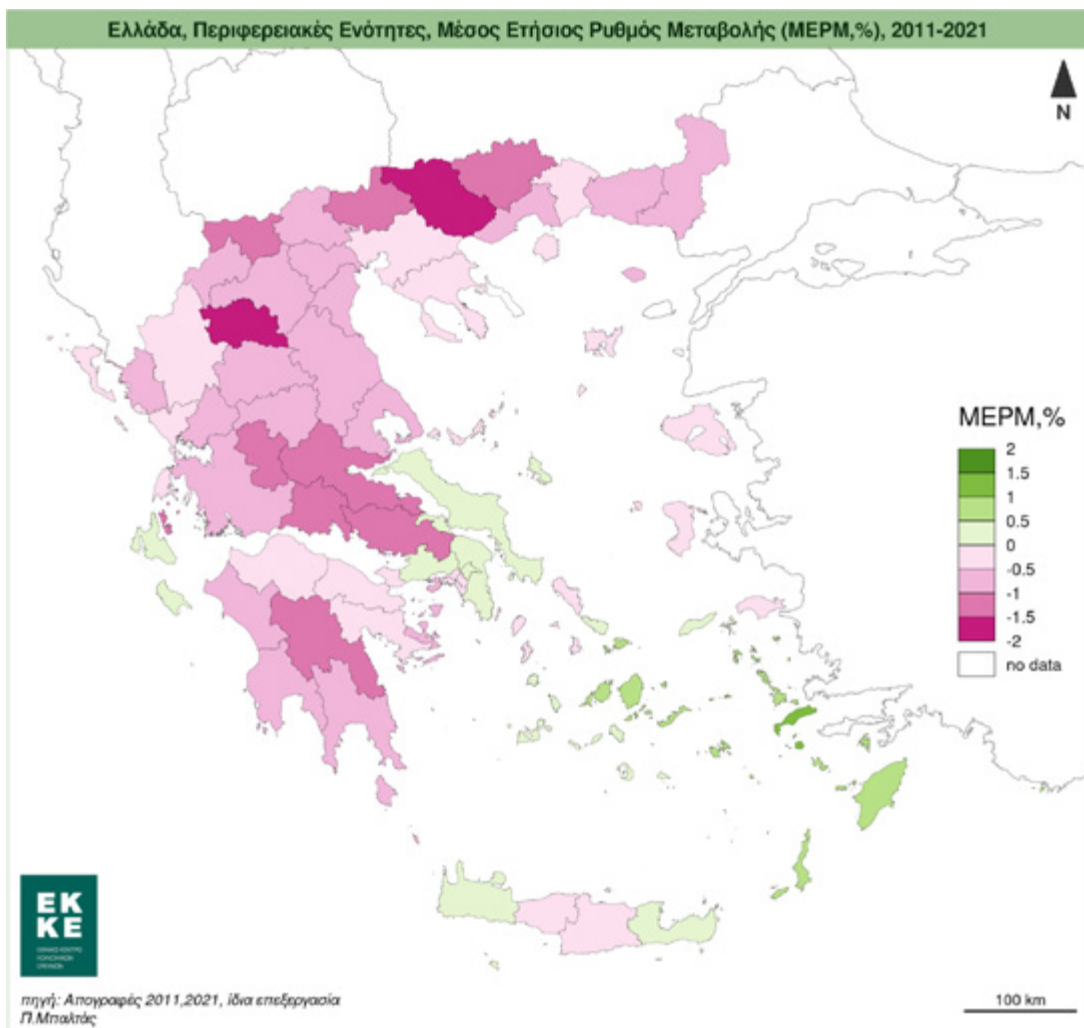
δ) Προσβασιμότητα Κινητικότητα: Ο χωρικός σχεδιασμός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ειδικές απαιτήσεις ενός γηράσκοντος πληθυσμού, ώστε να διασφαλίζεται η προσβασιμότητα και η ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων κατοίκων μέσω προσβάσιμων δημοσίων χώρων, υπηρεσιών και υποδομών που ωφελούν όλα τα μέλη του πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των ευάλωτων ή περιθωριοποιημένων ομάδων.

ε) Πολεοδομικός Σχεδιασμός - Χρήσεις Γης: Η μεταβαλλόμενη δημογραφία θα μπορούσε να οδηγήσει σε αναθεωρήσεις των σχεδίων χρήσης γης, για την προσαρμογή σε διαφορετικούς τύπους ανάπτυξης, όπως γειτονιές μικτής χρήσης ή φιλικές προς την τρίτη ηλικία.

Δηλαδή, πολεοδομικά σχέδια που θα λαμβάνουν υπόψη την ηλικιακή ευαλωτότητα κάθε περιοχής.

Οι πληθυσμιακές αυξομειώσεις και μετακινήσεις επηρεάζουν την αγορά εργασίας, τη ζήτηση για υποδομές, υπηρεσίες και κατοικία σε κάθε περιοχή. Ο αποτελεσματικός χωρικός σχεδιασμός πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις εξελισσόμενες ανάγκες του πληθυσμού, διασφαλίζοντας ότι η χωροθέτηση των υποδομών και των λειτουργιών, καθώς και ότι οι πόροι κατανέμονται με τέτοιο τρόπο στον χώρο, που να προσαρμόζονται στις δημογραφικές αλλαγές, ενώ ταυτόχρονα να βελτιώνουν συνεχώς την ποιότητα ζωής του πληθυσμού.

Χάρτης 1. Ελλάδα, Περιφερειακές Ενότητες, 2011-2021, Μέσος Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής (Μ.Ε.Ρ.Μ.%)

Πίνακας 1. Ελλάδα, 2022, Οι 10 Περιφερειακές Ενότητες της Ελλάδας με την Χαμηλότερη και την Υψηλότερη Διάμεσο Ηλικία (σε έτη) του πληθυσμού τους.

Χαμηλότερη	Διάμεσος Ηλικίας	Υψηλότερη	Διάμεσος Ηλικίας
Ρεθύμνου	41.2	Ευρυτανίας	55.6
Δυτικής Αττικής	41.3	Φωκίδας	52.8
Ξάνθης	42.3	Σερρών	51.6
Δωδεκάνησα (Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Κως, Ρόδος)	42.4	Άρτα, Πρέβεζα	51.4
Ηρακλείου	43.1	Θεσπρωτίας	50.6
Χανίων	43.8	Καστοριάς	50.5
Αχαΐας	44.4	Καρδίτσας, Τρικάλων	50.3
Ζακύνθου	44.5	Φθιώτιδας	50.0
Κυκλάδες (Andros, Thira, Kea, Milos, Mykonos, Naxos, Paros, Syros, Tinos)	44.6	Κιλκίς	49.5
Δυτικός Τομέας Αθηνών	44.8	Λακωνίας, Μεσσηνίας	49.5

Πηγή: Eurostat (2023)

Δημογραφία, αγορά εργασίας και συντάξεις στην Ελλάδα

Σάββας Γ. Ρομπόλης, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Βασίλης Μπέτσος, Δρ. Παντείου Πανεπιστημίου

Η γήρανση του πληθυσμού δεν είναι ένα φαινόμενο το οποίο έχει μόνο δημογραφικές – πληθυσμιακές επιπτώσεις. Έχει επίσης κοινωνικο-οικονομικές, γεωπολιτικές, γεωοικονομικές, κ.λπ. επιπτώσεις. Ειδικότερα, οι κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις αφορούν στην εργασία, στην παραγωγικότητα, στο εργατικό δυναμικό και στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Κι' αυτό, επειδή το φαινόμενο της γήρανσης του πληθυσμού μακροπρόθεσμα προκαλεί την μείωση του πληθυσμού. Πράγματι, από τα στοιχεία της ΕΛ-ΣΤΑΤ (02/10/2023) για την φυσική κίνηση του πληθυσμού αναδείχθηκε η μεγάλη πτώση των γεννήσεων κατά 10,3% το 2022 σε σχέση με το 2021, αφού οι γεννήσεις μειώθηκαν από 85.346 παιδιά το 2021 σε 76.541 παιδιά το 2022. Στον αντίποδα, οι θάνατοι παρουσίασαν μικρή μείωση από 143.923 το 2021 σε 140.801 θανάτους το 2022. Έτσι, η φυσική κίνηση του πληθυσμού ήταν αρνητική κατά 64.220 άτομα, αυξημένη σε σχέση με την αρνητική κίνηση του 2021 που ήταν 58.577 άτομα. Τη μεγάλη αυτή μείωση των γεννήσεων στην Ελλάδα ανέδειξε (2019) και η Eurostat, τόσο στις δημογραφικές προβολές για τη χώρα μας, στις οποίες προέβλεψε ότι οι γεννήσεις το 2022 θα ήταν 77.000 παιδιά, όσο και σ' αυτές του 2023 (Europop 2023), στις οποίες προβλέπεται ότι η μείωση των γεννήσεων στην Ελλάδα θα συνεχιστεί και κατά τα επόμενα έτη. Συγκεκριμένα, μέχρι το 2030 ο αριθμός των γεννήσεων θα μειωθεί στις 72.000, το 2040 στις 68.000 και μέχρι το 2070 θα μειωθεί στις 58.000 γεννήσεις. Η συνεχιζόμενη αυτή μείωση των γεννήσεων στην χώρα μας θα οδηγήσει, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Eurostat, τον πληθυσμό στο επίπεδο των 7,8 εκατομ. κατοίκων το 2070. Πράγματι, σύμφωνα με τις προ-

βολές της Eurostat (Europop2023), ο πληθυσμός της χώρας μας θα μειωθεί σε 7,8 εκατ. άτομα μέχρι το 2070 και σε 7,3 εκατ. άτομα μέχρι το 2100, ακόμα και εάν ο δείκτης γονιμότητας αυξηθεί από 1,43 παιδιά ανά γυναίκα σε αναπαραγωγική ηλικία το 2023 και σε 1,55 παιδιά μέχρι το 2070. Η μείωση αυτή του πληθυσμού, μεταξύ άλλων, θα έχει επιπτώσεις στο μέγεθος του εργατικού δυναμικού της χώρας μας, το οποίο, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, θα μειωθεί στα 3,3 εκατομ. άτομα μέχρι το 2070 από 4,650 εκατομ. άτομα που ήταν το 2022. Δηλαδή, το εργατικό δυναμικό εκτιμάται ότι θα μειωθεί κατά 29% μέχρι το 2070. Επιπλέον, η προβλεπόμενη από τις δημογραφικές προβολές μείωση θα έχει, μεταξύ άλλων, σημαντική επίπτωση στα έσοδα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Η απώλεια στα έσοδα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης εκτιμάται ότι θα είναι της τάξεως των 62 δις ευρώ σε βάθος 50 ετών, αφού τα ετήσια έσοδα από εισφορές για κοινωνική ασφάλιση θα μειωθούν από τα 14,5 δις το 2021, στα 11,2 δις ευρώ το 2070. Η απώλεια αυτή των εσόδων μπορεί να αντισταθμιστεί σχεδόν στο σύνολό της, εάν ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του Α.Ε.Π. είναι 1,4% για την περίοδο 2022 – 2070, η ανεργία μειωθεί κάτω από το 10% μέχρι το 2025, σταθεροποιηθεί στο 7% μέχρι το 2030 και παραμείνει σε αυτό το επίπεδο μέχρι το 2070. Επίσης, από τα στοιχεία των Αναλυτικών Περιοδικών Δηλώσεων (Α.Π.Δ.) των επιχειρήσεων στον Ε.Φ.Κ.Α., προκύπτει ότι το 26% των απασχολούμενων στον ιδιωτικό τομέα εργάζεται με ευέλικτες μορφές απασχόλησης με μέσο μηνιαίο μισθό 430 ευρώ (μεικτά) και το υπόλοιπο 76% εργάζεται με πλήρη απασχόληση με μέσο μηνιαίο μισθό 1.251 ευρώ (μεικτά).

Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι στο 80% των απασχολούμενων δεν έχει σημειωθεί καμία αύξηση στις αμοιβές τους παρά τις διαδοχικές αυξήσεις του κατώτατου μισθού

Έτσι, ο συνολικός μέσος μηνιαίος μισθός στην Ελλάδα δι-αμορφώνεται στο επίπεδο των 1.038 ευρώ (μεικτά) για το έτος 2023. Το επίπεδο αυτό είναι κατά 4% αυξημένο σε σχέση με το αντίστοιχο επίπεδο του μέσου μηνιαίου μισθού κατά το ίδιο διάστημα του 2022 και υπολείπεται κατά 26% από το επίπεδο του μέσου μηνιαίου μισθού του 2009 που ήταν 1.543 ευρώ (μεικτά). Κατά συνέπεια, η κυβερνητική δέ-σμευση διαμόρφωσης του επιπέδου του μέσου μηνιαίου μι-σθού στο επίπεδο του 2009 προϋποθέτει, εκ των ουκ άνευ, την άμεση αποκατάσταση (μνημονιακή κατάργηση) του θε-σμικού πλαισίου των συλλογικών συμβάσεων εργασίας και των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Από την άποψη αυτή, είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι στο 80% των απασχο-λουμένων δεν έχει σημειωθεί καμία αύξηση στις αμοιβές τους παρά τις διαδοχικές αυξήσεις του κατώτατου μισθού. Κι' αυτό επειδή από τις 24 κλαδικές συμβάσεις εργασίας που υπογράφηκαν το 2022 μόνο σε 9 συμβάσεις εργασίας προβλέφθηκαν αυξήσεις των αποδοχών. Παράλληλα, επι-βεβαιώνεται ότι η ελληνική οικονομία παραμένοντας προ-σκολλημένη στα παραδοσιακά εργασιακά πρότυπα των δυ-σμενών εργασιακών σχέσεων και των περισσότερων ωρών εργασίας για την ανεπιτυχή, όπως προκύπτει εκ του αποτε-λέσματος, βελτίωση του επιπέδου της παραγωγικότητας, απομακρύνεται σταδιακά από την επιλογή των ανεπτυγμέ-νων χωρών της Ευρώπης της μείωσης των ωρών εργασίας για την αύξηση του επιπέδου της παραγωγικότητας, μέσω της βελτίωσης της ποιότητας της εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι, το τεχνολογικο-παραγωγικό και καινοτομικό κενό που οδηγεί την ελληνική οικονομία στην επιδείνωση του επιπέ-δου παραγωγικότητας και στη παραγωγή μη εμπορεύσιμων διεθνώς προϊόντων και υπηρεσιών επιλέγεται ανεπιτυχώς να καλυφθεί με περισσότερες ώρες εργασίας. Επιπλέον, η διατήρηση, σε ονομαστικούς και πραγματικούς όρους, του μέσου μισθού σε χαμηλά επίπεδα και απώλειες, κατά την

σημερινή πληθωριστική περίοδο, σημαντικού τμήματος της αγοραστικής του δύναμης, της πτώσης της παραγωγικό-τητας και της αύξησης των ευέλικτων μορφών απασχό-λησης, ιδιαίτερα στις ηλικίες από 22 μέχρι 30 ετών (όπως αποδεικνύεται από τα στοιχεία του Τ.Ε.Κ.Α., στο οποίο είναι 280.000 ασφαλισμένοι με μέση ηλικία 23 ετών και μέσο μι-σθό 380 ευρώ), αναδεικνύουν τους Έλληνες εργαζόμενους στην Ευρωπαϊκή Ένωση να αποτελούν από την μία πλευρά τον «ισχυρό κρίκο» σε επίπεδο περισσότερων ωρών εργα-σίας και από την άλλη πλευρά να αποτελούν τον «αδύνατο κρίκο» σε επίπεδο κατά κεφαλήν Α.Ε.Π., αγοραστικής δύνα-μης και βιοτικού επιπέδου. Στις συνθήκες αυτές, ένας ασφα-λισμένος στην χώρα μας θα δυσκολεύεται, μεταξύ άλλων, να εξασφαλίσει τα 40 έτη εργασίας και ασφάλισης που απαι-τούνται για την πλήρη συνταξιοδότηση. Έτσι, όσο λιγότε-ρο τεχνολογικο-παραγωγικό και αναδιανεμητικό θα είναι η ελληνική οικονομία, τόσο περισσότερο θα χρηματοδοτείται από την μελλοντική επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου των νέων γενεών, αναπαράγοντας τον φαύλο κύκλο της διαγε-νεακής ανισοκατανομής του εισοδήματος, αφού οι μελλο-ντικές συντάξεις αναμένεται να διαμορφωθούν σε ένα μέσο επίπεδο της τάξης των 850 ευρώ (μεικτά) κύρια και επικου-ρική, μειωμένη κατά 9% σε σχέση με τα 930 ευρώ (μεικτά) (κύρια και επικουρική) που εκτιμούσε στη μελέτη της η Ευ-ρωπαϊκή Επιτροπή το 2021. Η παρατήρηση αυτή σημαίνει ότι, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση εξειδικευμένων και συ-γκεκριμένων μέτρων (αναπτυξιακά, κοινωνικών υποδομών, εισοδηματικά, στεγαστικά, κοινωνικο-ασφαλιστικά-συνταξι-οδοτικά, κ.λπ.) δημογραφικής πολιτικής, απαιτείται, μεταξύ άλλων, να συνοδεύεται από την ανά πενταετία αξιολόγηση στόχου-αποτελέσματος, προκειμένου η ασκούμενη πολιτι-κή να διατηρεί σε βάθος χρόνου συνεκτικότητα, εσωτερι-κή δυναμική και αποτελεσματικότητα.

Δημογραφική συρρίκνωση, τοπική αυτοδιοίκηση και τοπική ανάπτυξη

ΡΑΛΛΗΣ ΓΚΕΚΑΣ, Δρ. Οικονομικών Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Η συρρίκνωση και η γήρανση του πληθυσμού επηρεάζει αισθητά τα έσοδα και τις δαπάνες της Τοπικής Αυτοδιοίκη-σης. Ο Ι.Ο.Β.Ε. προβλέπει ότι το 2100 τα δημοσιονομικά έσοδα της χώρας μας θα μειωθούν, λόγω των δημογρα-φικών εξελίξεων, κατά 19%. Υπενθυμίζεται ότι, οι κρατι-κές επιχορηγήσεις προς την Ελληνική Τοπική Αυτοδιοίκη-ση (Κ.Α.Π.) χρηματοδοτούνται από ποσοστό των εσόδων του Φόρου Εισοδήματος, Φ.Α.Π. και ΕΝ.Φ.Ι.Α..

Ανάλογες μειώσεις αναμένονται και στα ίδια έσοδα των Ο.Τ.Α.. Για να αντιμετωπίσουν τις επερχόμενες αρνητικές συ-νέπειες, οι Ο.Τ.Α. θα πρέπει να προετοιμαστούν σχεδιάζοντας ένας ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό σχέδιο παρέμβα-σης και αποφεύγοντας εύκολες και αποσπασματικές λύσεις, π.χ. Ο.Τ.Α. που εφάρμοσαν φορολογικές απαλλαγές και εκ-πτώσεις φόρων σε ηλικιωμένους κατέληξαν σε φορολογι-κές ανισορροπίες και διατάραξη της φορολογικής ισοτίας.

Αντίστοιχα, στον τομέα των δαπανών των Ο.Τ.Α., η συρρίκνωση και γήρανση του πληθυσμού θέτουν σημαντικές οικονομικές προκλήσεις για τις τοπικές αρχές, αυξάνοντας τη ζήτηση για παροχή υπηρεσιών φροντίδας, υγειονομικής περίθαλψης, κοινωνικής συνοχής, υποστήριξης σε ηλικιωμένους και σε άτομα με ειδικές ανάγκες.

Αυτό καθιστά αναγκαίες τις νέες προσεγγίσεις, όσον αφορά στα τοπικά δημόσια οικονομικά. Θα πρέπει να υιοθετηθεί μια πιο αποτελεσματική διαχείριση των τοπικών περιουσιακών στοιχείων. Στην Μ. Βρετανία π.χ. οι τοπικές αρχές, για να αντιμετωπίσουν την οικονομική αβεβαιότητα, δημιουργούν αποθεματικά, εφαρμόζοντας αλλαγές τόσο στις δομές των εσόδων, όσο και στις δαπάνες τους, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας εσόδων μέσω εναλλακτικών πηγών.

Δημογραφικές Αλλαγές και Τοπική Ανάπτυξη

Η σχέση δημογραφικών αλλαγών και τοπικής ανάπτυξης εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες, όπως το επίπεδο των τοπικών υποδομών και η τοπική αναπτυξιακή πολιτική. Παράλληλα, οι περιφέρειες και οι πόλεις, που αντιμετωπίζουν δυσμενείς δημογραφικές τάσεις έχουν περιορισμένη ικανότητα να διαχειρίζονται αποτελεσματικά την παρακμή τους. Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα των Ferreira e.a., οι οποίοι διαπιστώνουν ότι υπάρχει μόνο μια λεπτή σχέση μεταξύ της γήρανσης, της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και της χρηματοοικονομικής βιωσιμότητας.

Ορισμένες σκέψεις, ως επιμύθιο

Ένα από τα χαρακτηριστικά των δημογραφικών αλλαγών και κυρίως της συρρίκνωσης και της μείωσης του πληθυσμού είναι η χωρική τους ασυμμετρία. Το χαρακτηριστικό αυτό επιβάλλει ευέλικτες και αποκεντρωμένες λύσεις. Από αυτή την άποψη, η Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν είναι μόνο αποδέκτης των επιπτώσεων των δημογραφικών αλλαγών, αλλά και βασικός «παίκτης» στη διαδικασία αντιμετώπισης τους. Για την Ελλάδα, ένα από τα πιο συγκεντρωτικά κράτη της Ευρώπης, η αναγκαιότητα αποκέντρωσης, είναι πρόκληση που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί.

Προφανώς, η Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν μπορεί και δεν πρέπει να αναλάβει μόνη της το βάρος της αντιμετώπισης των επιπτώσεων των δημογραφικών αλλαγών. Η πρώτη, κατά τη γνώμη μου, πρωτοβουλία που θα πρέπει να ληφθεί είναι η δημιουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού διαβαθμιδικής συνεργασίας.

Στην Ελλάδα, οι Δήμοι και κυρίως οι Περιφέρειες, στηρίζονται στις κρατικές επιχορηγήσεις. Η αλλαγή της διάρθρωσης των οικονομικών τους, υπέρ των ιδίων εσόδων θα πρέπει να ανήκει στην εργαλειοθήκη αντιμετώπισης των επιπτώσεων από τις δημογραφικές αλλαγές.

Οι δυνατότητες και οι τρόποι παρέμβασης την Τοπική Αυτοδιοίκησης εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη θεσμική και οικονομική θωράκιση τους. Δεν μπορεί να αναμένονται σοβαρές πρωτοβουλίες, όταν οι Δήμοι δεν έχουν την αρμοδιότητα και τα μέσα να τις υλοποιήσουν. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί σε μικρούς ορεινούς και νησιωτικούς Δήμους, τόσο γιατί προβλέπεται να είναι περισσότερο εύάλωτοι όσο και για την, κατά τεκμήριο, περιορισμένη διαχειριστική τους ικανότητα.

Ο καλός σχεδιασμός των παρεμβάσεων αποτελεί σημαντικό παράγοντα επιτυχίας. Οι παρεμβάσεις θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους σύγχρονα προβλήματα, όπως οι νέες μορφές φτώχειας ή η αντιμετώπιση, μέσω της πρόληψης, των φυσικών καταστροφών.

Παράλληλα, ένας αποτελεσματικός σχεδιασμός θα πρέπει να αναδειξεί και να αξιοποιήσει ευκαιρίες που δημιουργούνται από τις δημογραφικές αλλαγές. Η μείωση της πληθυσμιακής πυκνότητας προσφέρει μεγαλύτερη ευελιξία στις χρήσεις γης, η χαμηλότερη περιβαλλοντική πίεση παρέχει τη δυνατότητα καλύτερης ανάδειξης των φυσικών, αρχιτεκτονικών και ιστορικών τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων, η αξιοποίηση της silver economy μπορεί να δημιουργήσει εναλλακτικές πηγές εισοδήματος και προϋποθέσεις βιώσιμης ανάπτυξης, η αλλαγή των εργασιακών σχέσεων, οι νέες τεχνολογίες και η υποστήριξη των σχετικών υποδομών μπορούν να κάνουν ελκυστική μία περιοχή σε δυναμικά κοινωνικά στρώματα (νέοι, επιστήμονες) και καινοτόμες επιχειρήσεις και παράλληλα να αμβλύνουν τις διαφορές αστικού και αγροτικού χώρου.

Ένα από τα χαρακτηριστικά των δημογραφικών αλλαγών και κυρίως της συρρίκνωσης και της μείωσης του πληθυσμού είναι η χωρική τους ασυμμετρία. Το χαρακτηριστικό αυτό επιβάλλει ευέλικτες και αποκεντρωμένες λύσεις